

Het museum is helaas nog steeds gesloten, maar bruist van de activiteiten...

EFFE BOMEN

Dick de Jong

Op dit moment zijn we heel serieus aan het nadenken over het weer open gaan. Niet dat dit al zover is; nee, het bericht tot versoepeling voor de musea laat nog wel even op zich wachten. Vreemd eigenlijk, want rustig in een museum lopen en je aan de regels houden van afstand en mondkapjes e.d. is daar heel goed mogelijk. Het personeel kan daar gemakkelijk toezicht op houden. Dat zou fijn zijn: de mensen mogen weer eens de deur uit en komen genieten. Dat toezicht houden blijkt lastig in onze samenleving. Daarvoor zijn te weinig mensen. Die zijn wegbezuinigd. Ons land is daar sterk in. We hebben dat op allerlei terreinen gedaan. Als we naar de ons omringende buitenlanden kijken hebben wij een schrikbarend laag aantal ic-bedden. Bij het bedrijfsleven wordt ook bezuinigd, maar daar heet het efficiency nastreven. Dat is en dat klinkt veel vriendelijker. En wat belangrijker is: het laat niet zo'n rommel achter...

BIJZONDERE SCHENKING

Links een klein deel van de ontvangen schenking. Op de foto rechts is de heer Pieter Jorissen van Veilinghuis Mak alle blikken speelgoed aan het taxeren. Het zal nog een hele klus worden om dit allemaal goed te gaan beschrijven.

De afgelopen maanden hebben we een flink aantal bijzondere verwervingen kunnen doen. Graag laten we deze successievelijk de revue passeren. Deze keer al vast foto's van een verzameling antiek speelgoed, dat het museum geschonken heeft gekregen.

VRIJWILLIGERSUREN

Bij het doen van aanvragen voor gelden van derden komen we nogal eens de vraag tegen om aan te geven wat wij zelf in een project investeren. Daarbij kan ook heel vaak de inspanning van de vrijwilligers worden opgenomen. De uren die wij als vrijwilligers in het project steken wordt dan 'verkapitaliseerd'. Dat wil zeggen dat elk besteed uur wordt gewaardeerd tegen een bedrag in euro's. Je verbaast je dan elke keer weer hoeveel waarde die vrijwilligersinzet heeft. Reden om eens in beeld te brengen hoeveel waarde de gezamenlijke inzet van de vrijwilligers per jaar heeft. Als basis namen we 2019, waar we zoveel mogelijk de ingezette uren hebben opgeteld. Vervolgens is dat aantal vermenigvuldigd met een uurtarief van € 35, welk bedrag vaak door de provincie en rijksoverheid wordt gehanteerd om de berekening te maken. Dat is nog aan de lage kant. Het CBS gaat in 2019 uit van € 33 per uur, maar daar komen nog andere kosten bovenop, zoals het vervoer naar en van de plek waar de arbeid wordt verricht. € 35 is dan ook een redelijk bedrag. Als we onze ingezette uren in 2019 loslaten op het tarief van € 35 komt het totale bedrag op - schrik niet - € 612.000! Als we het werk hadden moeten uitsteden waren we aanzienlijk meer dan een miljoen euro kwijt geweest. Alle reden om heel erg trots te zijn op al onze meer dan 120 vrijwilligers. Mensen, allemaal heel, heel hartelijk bedankt.

KNIKKERS EN KLEIPOEPERS

INEIDING

Elk jaar is het ineens weer knikkertijd. Een aanleiding is er meestal niet. Maar in het vroege voorjaar, als de krokussen bloeien, verschijnen op tal van schoolpleinen kinderen met knikkers. Er waren verschillende soorten spelletjes. Tijdens de lessen brandde de knikkers in de broekzak, maar zodra er 'speelkwartier' was of als de school uit ging, was het plein weer vol met jongens en meisjes rondom een spel. Later kwam de knikkerzak, de ene nog mooier dan de

andere. Die zak moest tijdens de schooltijd bij de jassen aan de kapstok worden gehangen, maar hing daar dan wel open en bloot voor grijpgrage handjes van medeleerlingen. Want de waarde van knikkers kon flink oplopen. Dus ook de behoefte om ze te bezitten.

DUIZENDEN JAREN OUD

Knikkeren is al heel oud. De Egyptenaren, de Oude Grieken en de Romeinen waren er al mee in de weer. Het is onduidelijk waar en wanneer het knikkeren precies is ontstaan, maar door opgravingen begin vorige eeuw is bekend geworden dat er al rond 2.500 v.Chr. met knikkers werd gespeeld. Dat waren kleine balletjes, gemaakt van steen. Archeologen vonden ze bij een opgraving in het noorden van

Het knikerspel op een antieke tegel.

Pakistan. De stenen balletjes waren glad gepolijst door een stromende rivier zodat ze goed konden rollen. Ook in de as van Pompeï en in de tombes van de Oude Egyptenaren werden soortgelijke balletjes gevonden. In ruim 2.000 jaar oude Romeinse literatuur wordt al over knikkers gesproken, maar dan gemaakt van walnoten. In documenten verwijzen de Romeinen naar het gebruik van knikkers bij sportwedstrijden.

EUROPA

Waarschijnlijk waren het de Romeinen die spelletjes met knikkers voor het eerst in Europa introduceerden. Na de laatste verovering van Groot-Brittannië door de Romeinen aan het einde van de 1^e eeuw wordt vermeld dat knikkers gemaakt van steen door zowel kinderen als door

volwassenen werden gebruikt als speelgoed. Naarmate knikkers meer voorkwamen werden ze gemaakt van harder materiaal, zoals marmer en steen, maar ook wel uit gedroogde of gebakken klei. Later kregen deze knikkers van klei de denigrerende naam van kleipoepers.

Later werd bij het maken van de knikkers ook aardewerk, albast en agaat gebruikt. Glazen knikkers komen oorspronkelijk - in de middeleeuwen - van de oude glasmakers van Venetië. Deze werden onder andere door de Engelsen 'wangedrochten' genoemd, beschouwd als onbeduidend speelgoed en niet bruikbaar bij de spellen. Het waren de Lage Landen (Nederland, België en Duitsland) waar tijdens de middeleeuwen knikkers van betere kwaliteit werden gemaakt. In de 17^e en 18^e eeuw verschoof de productie van knikkers steeds meer naar Duitsland. Het maken van deze, vaak glazen, knikkers werd daar een ware industrie. Door vaardig gebruik van felle kleuren en decoratieve figuren waren ze voor de jeugd erg aantrekkelijk. De productie vond vooral in de omgeving van Neurenberg plaats, waardoor de stad jarenlang de naam speelgoedstad had. Ook de beste stenen en albasten knikkers werden gemaakt in Duitsland. Die kwamen vaak uit Saksen.

De populariteit van het knikkeren in Europa blijkt ook uit de literatuur en schilderkunst. Zo schilderde Pieter Bruegel in 1560 een schilderij met wel 200 spelende kinderen die ook aan het knikkeren waren, genaamd Kinderspelen. En ook een schilderij van Adriaen van Ostade, genaamd Muzikanten bij de deur van een huisje, toont een landelijke scène uit de 17e eeuw waarin twee kleine jongens een knikkerspel spelen.

DOORBRAAK

Een doorbraak in de productie van glazen knikkers kwam in 1848. Rond 1840 probeerde men in Thüringen knikkers te maken van glas. De top van een glazen staaf werd verhit waardoor de massa stroperig werd en in een houten, ronde mal kon worden gedruwd. Nadat de massa afgekoeld was kwam uit de mal een knikker. Het probleem was dat dit proces veel te lang duurde waardoor de productie te laag lag. Maar toen kwam de Duitse glasblazer Elias Greiner in 1848 met een oplossing: de knikkerschaar, waar hij datzelfde jaar patent op kreeg. Met de knikkerschaar was het makkelijker om de knikkers te maken en konden ze sneller geproduceerd worden. Maar ook dit was al snel niet genoeg. Pas begin 20^e eeuw werd het mogelijk om de glazen knikkers in grote aantallen te produceren. Knikkers van klei werden al eerder op grote schaal geproduceerd. In 1884 maakte de Amerikaanse Sam Dyke uit Akron, Ohio een houten blok met zes groeven waar je klompen klei in kon stoppen. Een werknemer rolde een houten peddel over alle kleiballen waardoor zes knikkers ontstonden.

Met ongeveer 3540 werknemers produceerde Dyke's fabriek elke dag vijf treinwagons. Dat kwam neer op zo'n één miljoen knikkers. Maar pas in 1903 konden daar ook glazen knikkers op grote schaal geproduceerd worden. Christensen ontwikkelde een machine die bestond uit twee cilinders die naast elkaar ronddraaide. De massa gesmolten glas werd tussen de twee cilinders doorgehaald en gelijktijdig afgekoeld. Vervolgens werd het glas door rollende groeven tot een bol gevormd. Het ontwerp werkte zo goed dat het in vrijwel dezelfde staat ook nu nog wordt gebruikt en het is nog steeds de meest gebruikelijke manier om knikkers te maken.

EEN RAGE

Knikkeren bleef in de eerste helft van de 20^e eeuw erg populair. Die stakte alleen tijdens en net na de Tweede Wereldoorlog. Maar in de jaren '70 leefde het knikkeren weer helemaal op en is het nooit meer volledig weggegaan. Er zijn talloze spellen die met knikkers gespeeld worden. Neem nu bijvoorbeeld Bommenwerpen, waarbij elke speler een aantal van zijn knikkers in een cirkel legt en iemand vervolgens een knikker een armlengte boven de groep houdt en de knikers bombardeert.

De knikkers die uit de cirkel ketsen worden dan eigendom van de bommenwerper. Maar je kan natuurlijk ook gewoon knikkeren in het welbekende knikkerputje of zelf een knikkerbaan bouwen en de knikkers laten racen. De mogelijkheden zijn eindeloos.

SOORTEN, PUNTEN EN NAMEN

Aanvankelijk telden de kleinste knikkers (met een diameter van iets meer dan een centimeter) voor 1, de grotere exemplaren voor 5 en de daaropvolgende maat voor 10. Maar ook in de knikkerwereld heeft de inflatie toegeslagen en worden waardes van knikkers in tientallen of honderdtallen geteld. Welke waardes er worden gehanteerd is erg afhankelijk van de regio, de woonplaats, soms zelfs van de wijk of de school waar wordt gespeeld. Dat geldt ook voor de namen. Zo heb je kleintjes, bonken, stuiters, megabonk, superbonken en dergelijke. Wie is verhuisd en op een nieuwe school komt zal zich even moeten laten bijpraten over de plaatselijke knikkergewoonten.

KNIKKERZAK

Knikkers, los in de broekzak, vragen om problemen. Op de meest ongewenste momenten kiest een knikker de vrijheid en laat de eigenaar geschrokken achter. Er zijn altijd kapers op de kust die zich over het ontsnapte exemplaar willen ontfermen. Ontsnapt je knikker tijdens de schoollessen, dan wordt deze zo goed als zeker door de leerkracht geconfisqueerd. Plastic zakjes als bewaarplek is ook niet zo'n goed idee, omdat die snel uitscheuren. De beste oplossing is een stevig, stoffen zakje, een knikkerzak. Je kunt een knikkerzak kopen in de winkel, maar een washandje kan prima als knikkerzak dienst doen. Aan de bovenkant wordt een draad door het zakje geregen. Als de draad wordt aangetrokken, sluit het zakje netjes af.

Er zijn verschillende spellen die je met knikkers kunt doen en ook hier is een variatie in regio, woonplaats of school mogelijk. Het populairst is het knikkerspel met een knikkerkuiltje of knikkerpotje. Op veel schoolpleinen is rekening gehouden met dit spel, door speciale tegels te gebruiken waar het knikkerkuiltje al in is gevormd. Dat scheelt in ieder geval een aanslag op de eventuele schooltuinen waar nu dus geen handgemaakte kuiltjes in gemaakt hoeven te worden.

RITUEEL

Met een knikker mag je niet zomaar gooien. Dat is niet alleen veel te gevaarlijk, maar het is ook niet netjes om met zoiets bijzonders op deze slordige manier om te gaan. Knikkeren doe je door de knikker met de vinger een tik te geven in de juiste richting. Je ziet vaak dat dit gebeurt met de zijkant van de gebogen wijsvinger. Als je een beetje oefent kun je leren hoe je goed kunt mikken. Door de wijsvinger op het moment van contact met de knikker een beetje naar links of rechts te bewegen kun je de knikker eventueel een effect meegeven.

KUILTJEKNIKKEREN

Vanaf een afgesproken afstand knikkert elke deelnemer een knikker (soms twee) richting kuiltje. Om het overzicht te houden is aan te raden niet teveel spelers per potje te laten spelen, het is vaak het slimst om het te beperken tot twee. Degene die de knikker in het knikkerkuiltje heeft of er het dichtste bij ligt, krijgt de beurt. Hij beweegt de knikkers naar het kuiltje. Knikkert hij de

knikker in het kuiltje, dan mag hij nog een keer. Mist hij, dan is de volgende speler aan de beurt. De volgende is hier degene die aanvankelijk ná de eerste speler het dichtst bij het kuiltje lag. Je kunt het je tegenspeler moeilijker maken, door knikkers juist bij de pot vandaan de spelen. Maar uiteindelijk maak je het daarmee ook jezelf wat moeilijker. Als alle knikkers in het knikkerkuiltje liggen dan is de speler die de laatste knikker er in wist te krijgen de winnaar. De hele pot, dus alle knikkers in de knikkerkuil zijn dan van hem.

KWISVRAAG: Uit dit artikel blijkt dat er knikkers zijn van verschillende afmetingen en soorten. In een knikkerspel van rond 1960 was het gebruikelijk om knikkers met een tik met de vinger een richting uit te laten gaan om een grotere knikker te raken. De bezitter van die grotere knikker was dan af en alle eerder gegooide knikkers werden eigendom van de eigenaar van die grotere. Hoe heet zo'n grotere knikker, die vaak het centrale punt van het spel vormde precies? Stuur de naam naar het museum en ding mee naar een leuk prijsje.

IEMAND EEN HAND GEVEN

INLEIDING

Iemand begroeten door hem de hand te schudden was tot voor een jaar de gewoonste zaak van de wereld. En toen ineens moesten we contacten mijden, vanwege een besmettelijk virus dat kan worden overgebracht door te dicht bij elkaar te zijn of elkaar aan te raken. En dat terwijl we eigenlijk een paar decennia terug helemaal nog niet zo handen gevend waren. Alleen in hogere kringen was het toen gebruikelijk. Sterker nog veel landgenoten keken wat vreemd op dat onze nieuwe Nederlanders elkaar te pas en te onpas handen gaven.

GELIJKWAARDIG

Het gebruik heeft een oude oorsprong en heeft zich vanaf meerdere plekken over de wereld verspreid. De oudste vormen betreffen bijna altijd de begroeting tussen mannen. De handdruk tussen mensen van verschillend geslacht dan wel tussen vrouwen onderling heeft zich sinds de 19^e eeuw vanuit de westerse wereld verspreid, maar is in andere culturen niet vanzelfsprekend, soms zelfs omstreden. In de meeste culturen wordt de handdruk beschouwd als een teken van

Gelijkwaardigheid. Een al te nadrukkelijke of juist vluchtige handdruk kan daarentegen worden uitgelegd als gebrek aan respect. Discussies over het handen geven als onderdeel van het begroetingsritueel tussen mannen en vrouwen draaien meestal om kwesties van gelijkwaardigheid en respect. Om die reden komt het ook voor dat een uitgestoken hand wordt geweigerd. Dat leidt altijd tot onplezierige situaties.

GESCHIEDENIS

De handdruk wordt onder meer beschreven in het Nieuwe Testament en in het Chinese Boek van de Han, beide zo'n 2000 jaar oud. In Europa gaat men ervan uit dat de handdruk al bestond in het oude Griekenland. Op Griekse vazen uit de 5^e en 4^e eeuw v. Chr. wordt de handdruk al afgebeeld. In de Arabische wereld meent men dat de handdruk in Jemen is ontstaan. Soms noemt men de in het Romeinse leger wijdverspreide cultus van Mithras als oorsprong van het handdrukritueel.

De verbreiding van de handdruk in de moderne tijd hangt vooral samen met de opkomst van het gelijkheidsideaal. Bij religieuze sekten als de Quakers en bij broedersschappen, gilden en verenigingen, zoals de Vrijmetselarij en de Padvinderij, speelt de handdruk een belangrijke rituele rol. De handdruk wordt dan gezien als de bevestiging van de onderlinge band tussen de leden.

MODERNE GEBRUIKEN

Handen schudden geschiedt in principe altijd met de rechterhand, tenzij een van de partijen dit niet kan, bijvoorbeeld door een verwonding of handicap. Elkaar de linkerhand geven is vrij ongebruikelijk en in veel culturen zelfs een sociaal taboe. Met name binnen de islam geldt de lin-

kerhand als onrein, omdat die wordt gebruikt om na het ontlasten de billen af te vegen. In principe dienen wanten en handschoenen van tevoren af (of uit) te worden gedaan; men geeft elkaar de onbedekte, de naakte hand. Verder getuigt het van hoffelijkheid er voor te zorgen dat de hand niet nat of vies is.

CULTUURVERSCHILLEN

De manier van begroeten kan in verschillende culturen, tijden en landen op een andere manier gebeuren. Rond de Middellandse Zee en in Oost-Europa is het gebruikelijk dat mannen elkaar begroeten met het geven van een kus, al dan niet vergezeld van een handdruk. In de Bijbel is die vorm van begroeting te vinden in de gemeente door een kus (1 Thessalonicenzen 5:26 en 1 Petrus 5:14). In principe kan men, wanneer men elkaar vaak genoeg ziet, het handenschudden (of het zoenen) ook achterwege laten. In Nederland en Noord-West-Europa schudt men bijvoorbeeld de hand van verdere familie en vrienden, maar niet die van collega's, nabije familie en goede vrienden. In andere Europese landen wordt men daarentegen geacht elkaar bij elke ontmoeting een hand te geven. Wel is het zo dat in de meeste Westerse culturen het weigeren van een aangeboden hand als belediging geldt.

Een beroemde handdruk (1993)

RELIGIE

Binnen bepaalde fundamentalistische delen van de islamitische wereld is het ongebruikelijk en zelfs tegen de goede zeden om als man in het openbaar een vrouw de hand te schudden. Men vermijdt contact tussen mannen en vrouwen of begroet elkaar op een andere wijze. Volgens enkele godsdienstwetenschappers wordt hiermee voorkomen dat er een toenadering zou ontstaan ter verleiding tot overspel! Ook in diverse andere religies is een hand geven niet gebruikelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor orthodoxe stromingen binnen het jodendom en voor bepaalde boeddhistische monniken. Ook tussen vrouwen onderling is de handdruk doorgaans ongebruikelijk.

HYGIËNISCH

Een andere reden om elkaar geen hand te geven kan te maken hebben met hygiëne, namelijk infectiegevaar. Handen zijn immers in principe nooit echt 'schoon'. Bovendien raken veel mensen, veelal zonder zich ervan bewust te zijn, regelmatig de mond, neus of ogen aan. Het wordt aangeraden om na een bijeenkomst waarbij handen zijn gegeven de handen te wassen met water en zeep. En wanneer een besmettelijke ziekte heerst, het handen schudden geheel achterwege te laten; zoenen is dan uiteraard geheel uit den boze.

TENSLOTTE

Handen schudden is in Nederland niet verplicht, maar wordt door het overgrote deel van de bevolking wel vaak als sociaal wenselijk beschouwd. De rechtbank in Utrecht heeft op 30 augustus 2007 uitgesproken dat zeer demonstratief en zonder overleg weigeren handen te schudden zodanig verstoorde arbeidsverhoudingen opleverde dat ontslag gerechtvaardigd was.

MUSEUMNIEUWS

HET 'GEWONE' WERK

Dat gebeurt alle tijd dat het museum gesloten is op de gebruikelijke manier. Juist nu we volop rekening moeten houden met het virus vergt de wekelijkse schoonmaak meer aandacht dan in normale situaties. Het aantal telefoontjes met allerlei vragen blijft gewoon komen. Met regelmaat worden ze zelfs benaderd met de vraag of er bij ons toch wel gewoon getrouwd kan worden met zoveel mensen als bruiloftsgasten enzovoort. Eigenlijk hebben we het met deze dagelijkse gang van zaken drukker dan in 'normale tijden'.

WIE DOET ER MEE MET DE NIEUWE BEBORDING

Nu het voorhuis vrijwel rond is moeten we nog nieuwe bordjes maken en aanbrengen. Daarvoor wordt dezer dagen een kleine werkgroep gevormd. Wie komt er meedoen? Leuk, leerzaam en gezellig werk.

STICHTING EIGENAREN VAN MUSEUM DE KOPEREN KNOP

DE STICHTERS EN WELDOENERS ZIJN

Jan Boerman (†)	1988 - 2003	Gerrit van Noordenne	1988 - heden
Kommer Damen	1988 - heden	Balt van der Padt (†)	1993 - 2005
Ad van Herk	2003 - heden	Janny van der Padt	2005 - heden
Andries de Kok	1988 - heden	Jan Timmer	1988 - heden
Huib de Kok (†)	1988 - 1993	Jan van Vliet	1988 - heden
		Marc Vogel	1988 - heden

HET MUSEUM WORDT MEDE IN STAND GEHOUDEN DOOR DE GOEDE VRIENDEN:

Aspect ICT	Van den Herik – Sliedrecht	Neptune Marine
Blokland Bouwpartners	Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam	van Noordenne Accountants
Blokland Metaalbewerking	Hoek en Blok	Cafe Olt Ghiessen
Gebroeders Blokland	Salarisspecialisten	Optima Uitzendburo
BMN De Klerk	B.M. van Houwelingen	Van der Padt Deuren
Boerman Transport	Industrial and Marine Diesels (Nederland)	Van der Padt & Partners
G. van den Bout & Zn Schilderwerken	Notarispraktijk Interwaert	Pasman Integraal Vastgoedonderhoud
VanDenBout Accountancy & Advies	Jambo Media	Peinemann Holding
Bouwmeester Watersport	De Jong's Pijpleidingen	Prefunko
Den Breejen Shipyard	Loon- & verhuurbedrijf Gebr. De Jong	Reijnders Graveertechniek
I.M. Brouwer Industriële Metaalwerken	Restaurant Kampanje	Snelle Vliet Touringcars
Buyk Constructies	Kapsalon Kamsteeg	Bouwonderneming Stout
Damen Marine Components	Keukenhof Sliedrecht	Tekstwerk en Co
Damen Shipyards Gorinchem	Klimaatsservice Holland	Thuis in Bouwen
D.A.P. De Lekstreek	Klop Watersport	Tienmorgen Advies
DHC Advocaten	Kooiman HR Management & Advies	Trabor Gevelprojecten
DRV Accountants & Adviseurs	Van Leussen Van den Broek Notarissen	Tromp Advies
Dubbeldam Groep	Luxaflex Nederland	Grafisch Bedrijf Tuijtel
Garagebedrijf Van Dijk	Banketbakkerij Merba	Verschoor Dames- en Herenmode
Van Dijk Vastgoed	Merwede Consultancy	Visser & Smit Hanab
Elon Vloer & Interieur	Bouwmaatschappij Merwestreek	Van Vliet Sliedrecht
Van Es Architecten	Van der Meijden Luxury Interiors	Vlot Holding
FlexiVers	Van Milligen Metselwerken	Cafeteria Wielwijk
Restaurant De Gieser Wildeman	Administratie en Advies Moerdijk	W.S.B. Solutions
Giessenwind	Mostert Bloemen	Van Wijngaarden Marine Services
Helminck Hoontechniek	Multiman Nederland	

COLOFON:

Redactie : Dick de Jong.
Assistentie : Alida Ambachtsheer & Anne-Marie Verhagen
Foto's : Alida Ambachtsheer, Dick de Jong, Ewoud Klop en anderen

Voor deze uitgave zijn onder meer artikelen en teksten van derden gebruikt. Als iemand meint dat hierbij de kopierechten zijn geschaad kan er contact worden opgenomen met de redactie.

MUSEUM DE KOPEREN KNOP
het cultureel en historisch
centrum in de alblasserwaard

Binnendams 6 | 3373 AD Hardinxveld-Giessendam | 0184-611366
directeur: Alida Ambachtsheer | 06-14148618 | dinsdag-donderdag 9.00-17.00 uur
www.koperenknop.nl | koperenknop@koperenknop.nl | bank n193rabo0395001005
open: dinsdag t/m vrijdag 13.00-17.00 uur en zaterdag 11.00-17.00 uur
groepen tot nader datum niet mogelijk
AFMELDEN VOOR ONTVANGST: DIRECTIESECRETARIAAT@KOPERENKNOP.NL

TOEGIFT: AVONDKLOK

De avondklok, waar we nog een aantal weken mee worden geplezierd, is al heel oud maar stamt niet uit de Tweede Wereldoorlog. In de middeleeuwen gold in vrijwel elke stad een avondklok. En iedereen die toen na die tijd nog op straat werd aangetroffen had een probleem dat vele malen een boete van nog geen honderd euro overschrijdt...

